

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/93714>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

RECHTSGESCHIEDENIS

AKA20080602A

Prof. mr. C.J.H. Jansen

In 2007 is een monumentaal boek verschenen over de geschiedenis van de politie in Nederland. Het boek is van de hand van Cyrille Fijnaut, hoogleraar vergelijkend en internationaal strafrecht aan de Universiteit van Tilburg en draagt de titel: *De geschiedenis van de Nederlandse politie. Een staatsinstelling in de maalstroom van de geschiedenis* (Met medewerking van Jos Smeets, Guus Meerhoek en Ronald van der Wal, Amsterdam: Boom 2007, 1029 p. (met illustraties) ISBN (10) 90 8506 2756). Fijnaut is bij uitstek de autoriteit om dit knappe boek te schrijven. Het is op prachtige wijze vorm en uitgegeven.

Fijnaut geeft in zijn algemene inleiding aan dat is gekozen voor een institutionele invalshoek bij de organisatie van het onderzoek voor deze geschiedenis (p. 21 e.v.). De inbedding van het politieapparaat in het staatsbestel heeft naar zijn inzicht in de politieke discussies over de politie altijd voorop gestaan: welke bestuurlijke, justitiële of militaire autoriteit heeft er onder welke omstandigheden en op welke manieren iets over te zeggen gehad? De politie heeft immers in vreedstijd in beginsel het monopolie op de daadwerkelijke uitoefening van geweld. Zij is volgens hem in Nederland een staatsinstelling *pur sang*. Hij spreekt ten aanzien van de politie zelfs van een ongeschreven staatsrechtelijke regel (waarvan het ontstaan in 1850 is te dateren) dat de inrichting van de politie zo cruciaal is voor een goede werking van de Nederlandse staat dat alleen het parlement kan bepalen hoe deze instelling moet worden georganiseerd. Dit uitgangspunt past bij de rechtsstaatgedachte, zoals die zich vanaf het midden van de 19e eeuw in Nederland heeft verwezenlijkt. De Nederlandse rechtsstaat staat daarom ook ver af van een politiestaat. In een politiestaat treedt de overheid min of meer naar willekeur op. Fijnaut schrijft op p. 555 van zijn boek dat typerend is voor een moderne politiestaat dat het politieapparaat niet langer is ingebed in de algemene bestuurlijke, gerechtelijke of militaire structuren. In een rechtsstaat is de grondslag van de overheidsbevoegdheid uiteindelijk dus altijd terug te voeren op de Grondwet (Gw). De Gw kan de instelling van ambten di-

rect mogelijk maken (zoals is geschied met betrekking tot de Raad van State of de Algemene Rekenkamer), maar ook indirect (zoals het geval is bij de politie), via de algemene bepaling van artikel 81 Gw. Het heeft tot 1957 geduurd, voordat een Politiewet, een wet in formele zin, de grondslag is gaan vormen van het Nederlandse politiebestel.

De Nederlandse politie heeft een achtergrond in het Franse politiewezen uit het einde van de 18e eeuw en de Franse tijd in Nederland. De contouren van het huidige politiebestel dateren echter van het midden van de 19e eeuw. De grote staatsman J.R. Thorbecke is de vormgever van de Nederlandse politieorganisatie. Hij zorgde voor een dubbele inbedding van de politie, te weten in het lokale bestuur en bij justitie. Deze keuze betekende het begin van een eindeloze competentiestrijd tussen de ministeries van Binnenlandse Zaken en Justitie. Naast de gemeentepolitie (verankerd in de Gemeentewet van 1851) werden rijkspolitiekorpsen (terug te voeren op het Rijkspolitiebesluit van 1851) in het leven geroepen. Tot slot had ook het leger politietaken. De politieorganisatie van nu was totaal anders geweest, als de opzet was gevolgd van de grote tegenvoeter van Thorbecke, H. Provó Kluit. Die was voorstander van een nationaal burgerlijk (niet-militair) politiecorps, dat onder het gezag van het ministerie van Justitie stond. Hoewel het 'not done' is om de ontknoping van een spannend verhaal te verklappen in een bespreking, doe ik dat toch voor de lezer van het *Ars Aequi* katern. Fijnaut laat overtuigend zien dat de belangrijkste verandering van het politiebestel tot stand kwam tijdens de Duitse bezetting onder de niet aflatende impulsen van H. Rauter, de Höhere SS- und Polizeiführer. Hij doorbrak de traditionele strijd tussen Justitie en Binnenlandse Zaken met betrekking tot de zeggenschap over de politie. Bij Justitie kwam het zwaartepunt te liggen. Fijnaut bestempelt Rauter 'eigenlijk' als 'de invloedrijkste hervormer uit de geschiedenis van de Nederlandse politie' (p. 667). Als andere belangrijke factoren ter verklaring van veranderingen in het politiebestel voert Fijnaut de dreiging van een algehele revolutie na WO I en II en zware ordeverstoringen in de 20e eeuw aan.

Voor de rechtenstudent is vooral hoofdstuk 7 interessant. Dat is gewijd aan het proces van eenmaking van de politie sinds de jaren zestig van de vorige eeuw. Fijnaut besteedt in dit ver-

band bijvoorbeeld aandacht aan de opkomst van de georganiseerde zware criminaliteit in de jaren tachtig en het gebruik van opsporingsmethoden, die vanuit rechtsstatelijk perspectief twijfels oproepen (met als gevolg de zogeheten IRT-affaire en de instelling van de Commissie-Van Traa). Hij beëindigt zijn boek met de slotsom dat de ontwikkeling van de politieorganisatie in de loop van haar geschiedenis valt te typeren als een centralisering van een decentrale instelling.

Ook al kent menige student een enigszins gespannen verhouding met de politie, het is ook voor hem meer dan de moeite waard. En dan zwijg ik nog maar over de arbeidsvoorwaarden van het politiepersoneel, waarvan wij in maart 2008 via radio en tv konden kennisnemen. De actualiteit deed mescherp de juistheid van Fijnauts opmerking uitkomen dat 'dé grote les uit dit alles is (...) dat de overheid – eigenaardig genoeg – niet als vanzelf goed zorgt voor degenen die het geweldsmonopolie van de staat in goede en in slechte tijden overeind moeten houden'. 'Zwaartepunten in de geschiedenis van de Nederlandse politie', in: Fijnaut, *200 jaar politiegeshiedenis*, p. 26.